

М. Г. Білопольський

*заслужений діяч науки і техніки України
д-р екон. наук, професор
віце-президент АЕН України,*

В. С. Волошин

*заслужений діяч науки і техніки України
д-р техн. наук, професор
академік АЕН України,*

О. В. Кленін

*канд. екон. наук, доцент
віце-президент АЕН України*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПРОГРАМИ ЩОДО ВИХОДУ УКРАЇНИ З КРИЗИ

1. Загальні положення

Революційні події, що відбулися останнім часом в Україні, змусили обрану владу серйозно замислитися про нове більш ефективне управління країною. Слід зауважити, що після зміни влади в Україні, економічне становище безпрецедентно складне. І ось чому: масове зупинення великих виробництв, втрата територій і ключових ринків збуту, поголовне неповернення валютної виручки, відхід бізнесу в тінь (а часто – перехід на нелегальне положення), вплив капіталу за кордон і депозитів – із банків, тотальна недовіра до влади, до державної економічної політики через її фактичне банкрутство. Крім того, негативні тенденції в розвитку економіки країни та її господарських суб'єктів посилювалися в результаті останньої фінансово-економічної кризи. Цим і обумовлена зміна умов господарювання підприємств, посилення об'єктивних вимог щодо підвищення ефективності їх діяльності, щодо забезпечення прибутковості, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Слід визнати, що всі показники, які характеризують розвиток країни, досягли найглибшого дна. На жаль, економіка України і зараз щодня продовжує скорочуватися, а економічні процеси, які відбуваються безконтрольно, матимуть далекосяжні наслідки.

Необхідно зазначити: для того, щоб нинішньому керівництву вдалося вивести країну з найглибшої кризи, потрібно застосувати титанічні зусилля і найбільшу мудрість при проведенні реформ. На жаль, донині наша країна не має чіткого плану виживання, а головне – розвитку. Основою розвитку будь-якої держави є створення економічної бази: стимулювання роботи старих і відкриття нових підприємств у промисловості, у сільському господарстві, будівництві, транспорті та ін.

Зараз проводиться цілий ряд заходів: боротьба з корупцією, люстрація, наведення порядку в МВС, судах, прокуратурі. Так, це, безумовно, потрібно, але всі ці так звані реформи не зачіпають економічного зростання країни, не сприяють відкриттю нових промислових підприємств, збільшенню заробітної плати, зниженню цін на товари й послуги.

Анатолій Кінах у статті «Фактор часу – вирішальний» («Дзеркало тижня») так визначає економічний розвиток країни на перспективу: «Ми повинні зробити

акцент на розвиток промислової сфери, малого та середнього бізнесу, які є стрижнем економіки, які формують робочі місця і генерують податки до бюджету. Потребує вдосконалення фінансова, податкова, експертна політика. Це надзвичайно важливо в умовах економічної кризи та змін для українських підприємств, передбачених вступом в дію зони вільної торгівлі між Україною та ЄС наступного року. Європа не повинна бути розчарована відсутністю результатів у боротьбі українців з корупцією, тіншовими схемами, нечесними судами, бюрократизованим підприємницьким середовищем, які блокують надходження інвестицій, не дають розвиватися вітчизняному бізнесу».

Можна тільки шкодувати, розглядаючи гнітючий стан економіки країни, про непростиме ослаблення державного впливу, відсутність цільової установки й розуміння на урядовому рівні значення розвитку промисловості, сільського господарства, будівництва, транспорту тощо, а також розвитку малого та середнього бізнесу.

Україні потрібні структурні та інституційні реформи, здатні зупинити економічний спад, а не сповільнити його на час. Якщо ми самі не можемо визначити першочергові, головні проблеми в країні та прагнемо до того, щоб було менше помилок і прорахунків при проведенні реформ, слід звернутися до світового досвіду. А він багатющий і достатньо повчальний для нас.

2. Зарубіжний досвід

У цей доленосний для країни час обов'язок кожного громадянина – пропонувати і, за можливості, практично реалізовувати пропозиції щодо виходу з кризи. Ці пропозиції мають бути комплексними, зрозумілими не тільки для української правлячої еліти, а й для народу.

Провладним структурам слід звернутися за досвідом в інші країни, коли вони опинялися в такому становищі, як і Україна. Їх досвід дуже корисний для нас. Можна вивчити досвід післявоєнних країн Західної Німеччини, Японії, Південної Кореї, Сінгапуру та ін. Але можна використовувати й досвід США, коли вони виходили з важкої кризи 1930-1933 рр. Він для нас більш повчальний, оскільки ситуація у них була аналогічна.

Президент Франклін Делано Рузвельт, приходячи до влади в 1930 році, через три роки підняв промислове виробництво до рівня докризового періоду, знизив ціни на товари й послуги, підвищив зарплати й пенсії, а в подальші роки США стали однією з найбільш провідних і високотехнологічних країн. Слід зауважити, що він робив це не за рахунок зовнішніх запозичень і фінансової допомоги європейських та інших держав (у Європі в цей період була своя серйозна економічна криза), а за рахунок власних внутрішніх резервів. Найбільший талант Рузвельта проявився в тому, що, спираючись на прогресивні ідеї в тодішніх соціальних науках (зокрема на ідеї англійського вченого-економіста Кейнса), він так сформував суть свого реформування «Нового курсу»: «По всій країні чоловіки і жінки, забути в політичній філософії уряду, дивляться на нас, чекаючи на вказівки, що їм робити, а також більш справедливого розподілу національних багатств... Я обіцяю новий курс для американського народу» (журнал «Time» від 11 липня 1932). У «Новому курсі» Рузвельт визнав і включив до механізму реформ основний реформаторський чинник – людський, створивши такі умови, за яких вона спрацювала на соціальний прогрес США. Йдеться про умови, коли громадянам стало вигідно жити й працювати чесно. Це і забезпечило американському суспільству вихід з кризи на шляху до соціального прогресу.

Слід зауважити, що уряд України на даний момент не зміг задіяти наукового інтелекту та енергетичного потенціалу українського народу щодо виходу країни з глибокої кризи, не представив стрімкого старту українців на перспективу розвитку країни в майбутньому.

В Україні є десятки науково-дослідних економічних інститутів, факультетів, тисячі вчених-економістів, але, на жаль, ніхто з них не представив програму реформ або хоча б концепцію щодо економічного розвитку країни на перспективу. Зараз першочерговими, навіть надстроковими, повинні стати економічні реформи – тільки вони можуть врятувати країну. Саме ці реформи на 80-90% розв'яжуть усі проблеми в Україні. Для цього необхідно в терміновому порядку визначити економічні реформи, підвести серйозну наукову базу, використовувати закордонний досвід, обговорити економічні реформи з українським народом і протягом одного-двох років реалізувати їх у життя. Радикальним чинником у методології реформ в Україні має стати створення (саме за допомогою освіти і науки) таких умов у суспільстві, щоб було вигідно жити й працювати чесно!

Проводячи політику «Нового курсу», Ф. Рузвельт оголосив надзвичайні заходи щодо реформування економіки й застосував жорстке, пряме урядове втручання в реалізацію зазначених заходів. Це необхідно зробити й Україні. Про це говорив і академік НАН України В.М. Геєць: «Нехай мене тисячі разів звинуватять, але без активної позиції держави нічого не буде».

3. Основні шляхи реформування економіки

Фундаментом розвитку будь-якої держави є її економічний потенціал, що ґрунтується на потужній науково-технічній базі. Саме виробничо-технічні галузі суспільства забезпечують матеріальний добробут народу.

Численні галузі промисловості, сільського господарства, транспорту, будівництва становлять економічну базу країни. Потім вступають у дію економічні закони з обміну та розподілу готової продукції. У цьому й полягає економічна основа життєдіяльності будь-

якої держави. Це аксіома, яка не потребує доведення. Тому кожне суспільство повинно саме себе обробляти, тобто створювати таку кількість готової продукції (промислової і продовольчої), щоб могло задовольнити потреби народу. Наступним етапом є розподіл готової продукції, отже, реалізація її. На цьому етапі виникають проблеми: забезпечення населення коштами (видача зарплати, пенсій та ін. соціальних виплат) і формування справедливих та обґрунтованих цін на товари й послуги. Тому будь-яке суспільство з одного боку повинно мати таку кількість підприємств з випуску продукції, яка могла б задовольнити потребу народних мас, а з іншого – грошова маса у людей має бути достатньою для забезпечення кругообігу товарів і грошей. Ціна на товари та послуги повинна виконувати розумну функцію регулювання між виробниками та покупцями.

Що необхідно зробити в Україні?

По-перше, збільшити кількість підприємств-товаровиробників у 3-4 рази. Цим самим ми збільшимо в рази не тільки робочі місця, але й піднімо промисловість, сільське господарство, транспорт, будівництво тощо. Тільки це може нас врятувати. Це розумів і Ф. Рузвельт, зазначаючи першочергові надзвичайні заходи у США.

По-друге, підняти заробітну плату, пенсії та інші соціальні виплати в 2-3 рази.

По-третє, знизити ціни в 2-3 рази на промислові та продовольчі товари, послуги, медичні препарати, ліки та оплату ЖКГ.

4. Збільшення кількості підприємств-товаровиробників малого та середнього бізнесу

Характерною рисою ринку товарів в Україні за всі роки існування є суттєве домінування імпорту як продовольчих, так і промислових товарів від 70 до 90%. Відомо, якщо країна допускає на свій ринок понад 14% імпортного товару, то економіка цієї держави деградує. Шукати винних у цій проблемі немає сенсу. Треба виправляти становище.

Основна причина полягає в тому, що за 24 роки існування України підприємства, в основному, закривалися, і створювалася лише незначна кількість нових. А якщо немає підприємств-товаровиробників, то хто буде випускати продукцію. Ось така сумна статистика. Наприклад, у США – 20 млн, у Німеччині – 12 млн, Великобританії – 10 млн, у Польщі – 3,5 млн, Франції – 8 млн підприємств-товаровиробників. Угорщина, де населення в 4 рази менше, має 1,5 млн підприємств-виробників, а в Україні, на початок 2015, – лише 845 тис. підприємств-товаровиробників усіх форм власності.

На жаль, кількість підприємств-виробників у країні продовжує знижуватися. Так, тільки за січень-лютий 2015 р. у м. Києві закрилося понад 4 тис. підприємств, а до кінця року в країні буде закрито 80 тис. середніх і понад 200 тис. малих підприємств. Тисячі підприємств, якщо й не закрилися, то в усякому разі не ведуть активної виробничо-господарської діяльності.

Тому для України на сьогодні доленосним завданням є збільшення кількості підприємств-товаровиробників у 3-4 рази та доведення їх хоча б до 3-4 млн. Робити це необхідно за рахунок відкриття малих і середніх підприємств. Так, роботу великих підприємств теж слід стимулювати, але, щоб прискорити випуск товарів українського виробництва, слід це робити через малі та середні підприємства-товаровиробники. Ці підприємства мають суттєві переваги перед

великими. Вони більш мобільні, вимагають менше капіталовкладень і легко адаптуються в ринковому середовищі. Тут маємо на увазі малі підприємства від 5 до 50 і середні – від 50 до 300 працівників.

Чому ми приділяємо увагу відкриттю саме підприємств-товаровиробників. Так, торговельні підприємства теж можна відкривати, якщо виникне така необхідність, але український ринок уже перенасичений торговими структурами, багато з них закриваються, оскільки немає не тільки товарів, у народу немає грошей для їх купівлі.

5. Основні види діяльності підприємств-товаровиробників

На першому етапі відродження українського товаровиробника слід приділити увагу вивченню внутрішнього і зовнішнього ринків. Слід зауважити, що обидва ринки великі й складні та, як усі ринки, з високим ступенем конкурентності. На внутрішньому ринку краще працювати, тому що він свій, де, як говорить народна мудрість, навіть стіни допомагають. Зовнішній ринок складніше освоювати, але можна. Не можна сказати, що Україна тут новачок. Є численні приклади українських бізнесменів, які успішно освоїли зовнішній ринок.

На що орієнтуватися нашим бізнесменам при відкритті малих і середніх підприємств. Можна відкривати підприємства за будь-якими видами діяльності. Але, перш за все, слід звернути увагу, що Україна посідає 7-е місце у світі з видобутку корисних копалин. Це величезна країна з багатими природно-сировинними й водними ресурсами, родючою землею та лісами. Крім того, є в достатній кількості трудові ресурси й потужна науково-технічна база. Дуже рідко можна знайти таку країну, як Україна, з такими багатими природними, сировинними й людськими ресурсами, що має потужний науковий і технічний потенціал.

Тому, щоб швидше і легше заробити початковий капітал, бізнес повинен зайнятися переробкою своїх українських сировинних ресурсів. Тут усе доступніше, простіше і менше ризиків. Внутрішній ринок «прокоптне» всі товари, які будуть виготовлятися нашими українськими товаровиробниками. На зовнішньому ринку на сьогодні також користуються попитом наші товари сільськогосподарського виробництва. Це всі види зернових, м'ясо, птиця, молочна продукція, соняшникова олія, яйця, мед та ін. Продукція промислового виробництва, руда, сіль, металопродукція, добрива, продукція хімічного машинобудівного виробництва та ін.

6. Завоювання внутрішнього і зовнішнього ринків

Природно, при збільшенні кількості промислових підприємств і випуску українських товарів виникне складна проблема щодо їх реалізацією. Тут доведеться серйозно «повоювати» підприємцям разом з урядом за внутрішній і зовнішній ринки.

За внутрішнім ринком слід зазначити злочинну недбалість не лише нинішнього, а й особливо попередніх керівників країни, які допустили панувати на нашому українському ринку західні фірми зі своїми товарами. Тут можна застосувати й адмінресурс, щоб у країні купували товари тільки українського виробництва. Уряд повинен серйозно взяти під свій контроль «витіснення» імпортних товарів, тобто використовувати

державні можливості й навіть допомогу при реалізації продукції.

Жодна країна у світі не дає таких пільг імпортеру як Україна. Тому вітчизняний український товар відчуває себе вигнанцем на власному ринку. Тут уряд має поставити серйозний кордон імпортним товарам, особливо тим, які виготовляються не в Україні. Крім того, у країні повинен бути створений державний орган, який би сприяв як відродженню виробництва, так і реалізації промислової продукції. Наприклад, при Кабінеті Міністрів слід створити структуру на зразок держплану в колишньому Союзі, яка б на рекомендованих умовах «прикріплювала» виробників до споживачів. Припустимо, житлово-комунальному господарству «Нафтогаз України» або іншим необхідно кілька тисяч кілометрів труб певного діаметра. Держплан рекомендує металургійним, машинобудівним заводам за попередніми домовленостями виготовити й здійснити поставку необхідної кількості труб. Аби цей механізм запрацював, держава повинна посприяти, щоб банки видали всім цим структурам довгострокові кредити під 10% річних як виробникам, так і споживачам. А виробництву не тільки сприяти, а й суворо контролювати цей процес. Адже Ф. Рузвельт у США в 1930 році відроджував своє виробництво саме таким чином, не отримуючи з-за кордону кредитів і охоплюючи зайнятістю все населення країни.

В Україні є потенційні можливості просунути свої товари на західні та східні ринки. Для цього при організації виробництва слід серйозно використовувати досвід зарубіжних виробників, досягати випуску продукції світових стандартів. У нас є ще достатня кількість фахівців, учених і інженерно-технічного персоналу, які могли б допомогти підприємцям у випуску продукції світового рівня.

Слід прислухатися до дуже цінних і мудрих порад Юлії Мостової, яка у своїй статті «Корсет для мрії» («Дзеркало Тижня») пропонує цілий ряд важливих і потрібних заходів на даному етапі реформування України. Вона радить: «Якщо обрати за мету зменшення залежності від зовнішніх ринків, зробити ставку на повноцінний платоспроможний внутрішній ринок, тоді нам потрібна – політика високих зарплат і пенсій, вкладення коштів у людський капітал (освіту, науку, медицину) і концентрація держпідтримки на кількох перспективних кластерах, насамперед технології енергозбереження (від будинку, села-міста, до регіону і країни), енергетична ефективність виробництва (щоб не витрачали на випуск табуретки або шини в 5-6 разів більше енергії, ніж конкуренти в Європі) і, очевидно, інфраструктурні проекти, які системно піднімають відразу кілька галузей».

Якщо метою обрати нарощування експорту, тоді потрібні три речі: на початковому етапі – дешева робоча сила (цього обвалом гривні ми вже досягли). Захист власності інвесторів, стабільність (не факт, що демократія Китаю тому приклад) і головне – відповідь на питання, яка продукція стане візитною картою України на міжнародних ринках? Очевидно, це не буде руда, хімія, первинна металургія, які виснажують ресурси країни, які вбивають екологію, вкрай енерговитратні галузі. Тоді вже краще високоякісна та екологічно чиста продовольча продукція. Не зерно, молоко, м'ясо, насіння і ріпак – саме продукти харчування з високою доданою вартістю, з робочими місцями і наукою в Україні, а не за кордоном. IT? Створіть умови. Машинобудування? Рятуйте профільні вищі та ще «живі» підприємства. Головне – слід визначитися!»

7. Роль держави в підтримці малого та середнього бізнесу

Вивчення досвіду багатьох країн показує, що в ринковій економіці не відкидається державне регулювання. Ми спостерігаємо це особливо в країнах, які тільки перейшли на ринкові умови господарювання. В Україні також прийнято цілу низку законів, програм з розвитку бізнесу в країні. Так, Президентом України від 12 січня 2015 року прийнята і затверджена програма «Стратегія стабільного розвитку «Україна – 2020», що визначає мету, вектор руху, дорожню карту, першочергові соціально-економічні, організаційні, політико-правові умови становлення і розвитку України. Особливо слід звернути увагу на програми експорту, залучення інвестицій, регіональної політики тощо. Усі ці проблеми в країні потрібно розв'язувати, але чомусь з боку уряду слабо приділяється увага нашому українському виробникові, держава не дає розгорнутися бізнесу.

Слід звернути увагу на повчальний досвід зарубіжних країн, де держава всіляко сприяла розвитку бізнесу. Наприклад, у Західній Німеччині роль держави зводилася до визначення пріоритетів розвитку, нагляду і регулювання, створення максимально сприятливого інвестиційного та підприємницького клімату, а в ряді випадків, наприклад, при вирішенні житлової програми, було використано достатньо масштабне втручання.

Міністр економіки Л. Ерхард всіляко сприяв накопиченню власності у людей праці і забезпечував це необхідними законодавчими актами. Він не раз підкреслював, що населення тільки тоді відчує впевненість у житті, коли буде мати власність. Тільки так і можна створити широкий середній клас у країні. Разом з продуманою пенсійною реформою це стало основою стабілізаційного добробуту в країні.

Або ще приклад. У поруйнованій Західній Німеччині якось позначився «витік мізків». Уряд прийняв ефективні заходи для того, щоб доходи учених, заробітна плата людей інтелектуальної праці відповідала їхньому внеску в розвиток країни. Еміграція інтелігенції припинилася.

Серйозна заохочувальна робота проводилася серед працівників і зростає престиж профспілок. Так, вироблялася система заохочень працівників і службовців, а самі підприємства випускали народні акції, які залюбки купувалися їх працівниками.

У розвитку підприємств стали активно брати участь профспілки. Наприклад, об'єднання німецьких профспілок розробило проект закону, що передбачає участь робітників в управлінні підприємствами. Л. Ерхард і уряд підтримав ініціативу профспілок, і бундестаг прийняв закон про участь робітників в управлінні виробництвом. Тобто, робітники спочатку налаштовані на добру працю і солідний заробіток, а наповнення ринку товарами давало можливість розумно витратити зароблене і пристойно облаштувати життя. Л. Ерхард вважав, що в основі економічного відродження Німеччини повинні бути вільна приватна ініціатива і конкуренція в поєднанні з активним державним регулюванням економіки, спрямованим на формування ліберальної ринкової економіки та юридичну захищеність підприємницької діяльності. Такі заходи державного регулювання, як низькі податки, вільні ціни, антимоніпольне законодавство, система пільг для приватного підприємництва, захист внутрішнього ринку від зовнішньої конкуренції, створювали умови для реалізації потенційних можливостей суспільства.

На жаль, донині наша країна не має чіткого плану виживання, а головне – розвитку. І особливо немає визначеності щодо перспектив у розвитку промисловості. Деякі експерти, особливо західні, пропонують розвивати тільки сільськогосподарське виробництво. З нашої точки зору, це найбільша помилка, оскільки після втрати промисловості (і робочих місць) виникне питання прожитку сорокап'ятимільйонного населення.

Але навіть якщо аграрний сектор буде завантажений повністю, то на його обслуговування буде потрібно не більше ніж 17 млн громадян. А що робити іншим? До того ж якщо багато з них озброєні? Ні Захід, ні Схід не в змозі прогнати таку кількість людей. Їм би свої нагальні проблеми якось розв'язати в глобальній кризі, що підсилюється.

Тому першочерговою проблемою для країни є відродження промисловості через мережу численних малих і середніх підприємств-товаровиробників. Для цього уряд має розуміти, що відродження промисловості – це майбутнє нашої країни і перспектива стати високорозвинутою, цивілізованою державою. Звідси не тільки законодавчі акти, а й реальна практична допомога повинна бути надана підприємствам-товаровиробникам з боку уряду. Для цього необхідно на законодавчому рівні усунути численні обмеження і створити сприятливий клімат для розвитку підприємств-товаровиробників.

На жаль, за всі роки незалежності керівництво країни слабо приділяє увагу розвитку промисловості, хіба що тільки звертало увагу тоді, коли потрібно було продати великі, потужні промислові комплекси та малі підприємства й не забути про свої інтереси. Усе це було кинуте в стихію ринкової економіки. У зв'язку з цим Україна і втратила 75% свого промислового потенціалу. Тому зараз майбутнє країни буде залежати від того, як ми швидко відродимо свій промисловий потенціал. Щоб країна взяла у свої руки відродження індустріальної потужності, необхідно створити державні структури, тобто міністерство чи комітет промислової політики і комітет з малого та середнього підприємництва, які будуть надавати істотну допомогу при відродженні промисловості. Таким чином, успіх бізнесу в виробничо-господарській діяльності буде залежати від активної підтримки керівництва країни. Слід зауважити, що деякі заходи в країні вже здійснюються. Так, робиться спроба звільнити бізнес від непотрібних обмежень. Президент підписав закон про спрощення ведення бізнесу в країні. Основна мета – дерегуляція господарської діяльності та приведення законодавства в окремих сферах відповідно до правового поля Європейського Союзу. Передбачається, що процедура відкриття та ведення бізнесу суттєво спроститься, буде підвищено захист прав інвесторів і скорочено до мінімуму вплив держорганів на діяльність підприємств. На жаль, на думку експертів, закон поверхневий і немає впевненості, що він буде виконуватися – як, наприклад, не виконуються зараз важливі антикорупційні закони, прийняті торік.

Державі слід провести безліч заходів, щоб активізувати бізнес у промисловості. Наприклад, як спростити отримання кредитів під вигідні відсотки. Допомогти завоювати довіру інвесторів, створити умови, щоб модернізувати виробництво, стало вигідно, і прийняти цілу низку законів та здійснити безліч заходів.

8. Де взяти гроші для відродження промисловості країни?

Для промисловості країни потрібні гроші. Де їх взяти?

По-перше, перебудувати роботу банків. Зараз вони працюють на себе, а їх потрібно змусити, щоб вони працювали на державу, і зробити так, як пропонує академік НАН України В.М. Геєць: «Я завжди стверджував: банківська система повинна складатися з трьох частин. Третина – державні банки, третина – національні приватні банки. Третина – банки з іноземним капіталом». Банки необхідно змусити, щоб вони працювали на державу. Зараз банки працюють на себе, а до держави їм немає справи. Банки накрутили непомірні відсотки за кредитами, промислові підприємства не можуть брати гроші на довгостроковий розвиток, оскільки це руйнівні для них. Тобто роботу банків слід поставити під жорсткий державний контроль і зобов'язати їх здійснювати довгострокове кредитування виробників і споживачів під 10% річних. Адже змусив же Президент США Ф. Рузвельт кредитувати промисловість таким чином. Банки погодилися – у них не було іншого вибору! В іншому випадку їх необхідно закрити.

Якщо не працює кровоносна система, людина гине. Подібна ситуація зараз у банківській системі. У банках на сьогодні сконцентровано достатню кількість іноземної й національної валюти, щоб можна було кредитувати промисловість. Банки це не влаштовує, оскільки відволікають гроші на тривалий термін, а вони їх залучають до короткострокових кредитів і під великі відсотки. Крім того, на руках у громадян теж близько 100 млрд доларів, які, при відповідній організації, теж можна використовувати для інвестування промисловості. Основне завдання банків – прискорювати процес обігу грошей. Якщо банки стануть державними, довіра до них виросте і громадяни понесуть гроші в банк.

Крім того, на офшорних рахунках наших бізнесменів за кордоном налічується близько 167 млрд доларів, що також мають бути залучені до інвестування промисловості в Україні.

По-друге, скоротити до мінімуму вивіз капіталу за кордон. На жаль, десятки мільярдів доларів через офшорні компанії вивозяться з країни, і власники цього капіталу купують там не тільки квартири, вілли, а й великі промислові підприємства, магазини, ресторани, замість того, щоб інвестувати в промисловість України.

По-третє, необхідно будь-якими шляхами зберегти наші підприємства-товаровиробники і стимулювати відкриття нових, не збанкрутити ті, що працюють. Їх і так, порівняно з іншими країнами, у нас дуже мало, та ще й скорочення. Гроші держава повинна друкувати під певні цінності (золото та ін.) або під товар, що виробляється вітчизняними підприємствами. Кількість товару повинна відповідати грошовій масі країни. Тільки в таких умовах запрацює механізм «товар-гроші-товар». Гроші, надруковані під імпортний товар, – це порожні папірці. Як можна збільшити грошову масу в країні, коли у нас 60-80% імпортного товару? Нормальна економіка будь-якої країни працює тоді, коли допускається до 15% імпорту, не більше.

По-четверте, здійснити державну монополію на лікєро-горілчані, тютюнові вироби, кольорові і чорні метали та на енергоносії. Адже багато країн, навіть царський уряд до революції, тільки за рахунок алкогольних напоїв і тютюнових виробів формували до 40%

бюджету. У колишньому СРСР до 30% бюджету формувалося за рахунок цих товарів.

По-п'яте, на якийсь період припинити будівництво фешенебельних офісів, спорувальних фірм, будівель для розваг, спортивних споруд, культових установ і спрямувати ці гроші на зростання виробництва.

По-шосте, кредити, інвестиції, які одержуються з-за кордону, не проїдати, а вкладати у виробництво – так, як це робив міністр економіки Л. Ерхард, відроджуючи Західну Німеччину після війни.

По-сьоме, надприбутки, одержувані від природної ренти в Україні, повинні йти до бюджету країни, а не діставатися певним групам осіб. Адже природні копалини – це надбання всього народу держави.

І останнє. Слід прислухатися до мудрої поради академіка В.М. Геєця, де він рекомендує розпоряджатися, насамперед, власними коштами, а не запозиченими, бо ми вже є жертвою кредитної експансії. Використовувати в першу чергу власні ресурси. Це швидше підніме рейтинг країни, ніж кредити МВФ, тому що будь-які запозичення з-за кордону – це боргова позиція, що негативно впливає на рейтинг. Крім того, населення країни слід переконати, щоб воно допомогло своїми внесками відродити промисловість. Історія знає багато прикладів, коли народ, розуміючи критичну ситуацію, що склалася, допомагав своїми грошовими ресурсами відродити економіку держави. Так, наприклад, у роки світової економічної кризи 1929-1933 рр. у бесідах біля каміна президент Ф. Рузвельт закликав американців нести свої заощадження в банки, щоб повернути американську економіку до життя. Американці йому повірили, вони зуміли подолати страх, породжений втратою майна та коштів через їх знецінення.

9. Основні шляхи підвищення заробітної плати, пенсії, допомог

По-перше, щоб збільшити купівельну спроможність населення країни, необхідно збільшити їм зарплату і пенсії в 2-3 рази, а може, і більше. Щоб не було інфляції, це потрібно робити з прибутку підприємства. Розглянемо, як зараз в Україні розподіляється додатковий продукт. Господарям (власникам) підприємства дістається 35-40%, державі у вигляді податків і зборів – 25-30%, менеджерам (керівникам підприємства) – 15-20%, чиновникам (хабарі та інші платежі) – 5-10% і робітникам, які безпосередньо створюють додаткову вартість, – 5-6%.

З цього розподілу видно, що додатковий продукт в Україні розподіляється кричуще несправедливо. Тут обділяють як державу (25-30%), так і народ (5-6%). Занадто великі (35-40%) суми грошей від прибутку залишають собі власники підприємства, і завищені зарплати отримують менеджери (15-20%). Природно, що корупція оплачується теж з прибутку (5-10%). Необхідно істотно урізати доходи господарів (власників), менеджерів і до мінімуму скоротити корупцію. Цим самим можна буде збільшити надходження як до бюджету, так і до пенсійного фонду в 1,5-2 рази і підвищити зарплату робітників у 2-3 рази. Слід зауважити, що в усіх цивілізованих державах господарям (власникам) дістається 1-2, максимум 5% від прибутку і зарплата робітникам виплачується в 5-10 разів більше, ніж в Україні. Наприклад, власнику автомобільної компанії «Форд» (США) дістається 0,3% від прибутку. Так що давайте, дорогі українські господарі (власники), переходити на цивілізований шлях розвитку.

По-друге, щоб зробити це, необхідно прийняти відповідні закони у Верховній Раді. Так, наприклад, слід законодавчо ввести погодинну оплату праці для всіх працівників. При цьому вона повинна становити не менше ніж 25 грн на годину. Підприємства, які не дотримуються відповідного закону, передавати до державної власності або штрафувати.

По-третє, державі слід взяти під жорсткий контроль промислові підприємства, які скорочують свій персонал. Цим підприємствам не тільки давати кредити, але й забезпечити замовленнями. Проте якщо й після цього тривають звільнення, то їх слід передавати до державної власності.

По-четверте, підвищити роль профспілок і вивести їх з-під впливу керівників підприємств та бізнесу. Вони повинні стати справжніми представниками народу, захищати його інтереси.

По-п'яте, підняти престиж організацій, установ, інститутів, від яких залежать життєдіяльність і майбутнє кожної людини і всієї нації – охорона здоров'я, освіта, житлово-комунальна сфера, культура, наука та ін.

Слід зауважити, що в деяких країнах була така ж ситуація, як і в Україні, але ще й з більш галопуючою інфляцією. Та вони знайшли можливості приборкати інфляцію і встановити справедливую заробітну плату та інші платежі. Так, наприклад, у Німеччині в 1923 році, як пише в «Дзеркалі тижня», В. Газін, друкуючи трильйони паперових марок, німецька влада прагнула підтримати рівень платоспроможності населення, запобігти падінню споживання, разом з тим, і виробництва. Інша справа, яка була віддача: удалося, нарешті, досягти мети або вжити заходи, які стали тільки демонстрацією зусиль влади показати себе захисником інтересів громадян? Але ніхто не міг дорікнути владі, що вона нічого не робить. А та боялася втратити довіру мільйонів німецьких громадян. Оскільки відомо, що від людини, яка мало заробляє, з незалежних від неї причин, віддача на роботі мізерна. Сподіватися на зростання ВВП у таких умовах безнадійно, як безнадійно й сподіватися на те, що прийдуть інвестори. Творець німецького дива Людвіг Ерхард з цього приводу говорив: «Якщо ми не будемо прагнути постійно покращувати життєві можливості нашого народу, ми підірвемо цим основу для технічного прогресу, тим самим вийдемо з кола цивілізованих народів, законсервуємо в штучній бідності. Тільки розвинувши споживачів, ми зможемо і надалі брати участь у здоровому світовому розвитку».

10. Проблеми зниження цін на товари та послуги

Далі коротко про те, як можна знизити ціни на товари, послуги, лікарські препарати, оплату ЖКГ, житло.

Ринковий механізм зниження цін в Україні не працює, значить необхідно втручання держави на процес регулювання цін. Давайте подивимося, в якому ланцюжку при формуванні цін йде істотне їх завищення. Відомо, що ціна складається з витрат. Візьмемо найбільш ходовий товар – хліб. Витрати при вирощуванні зернових – 10%, зернотрейдером дістається – 10%, тим, хто меле борошно, – 20%, пекарям – 20%, і націнка роздрібною торгівлі становить 40%. Це просто жахливо, коли торгівельно-посередницькі структури закладають свої витрати в кілька разів завищені. Наприклад, за радянських часів, коли торгівля була державною, то торгова націнка на хліб становила 1-2%, максимум на білий – 3%. Зараз, яким би рекордним не був урожай у країні, на хліб йде щорічне підви-

щення цін. Більш за все від завищення цін страждає найбільш знедолений прошарок населення, оскільки це єдиний продукт, який вони можуть придбати. Або хоча б узяти ліки й лікарські препарати. Під час державної власності посередницька ціна на них становила 2-3%, максимум – 5%. Зараз Україна вмирає, а посередницькі націнки сягають 500%. Тому не дивно, що в містах на кожному провулку виникають аптеки. Ще б пак, це найприбутковіша галузь.

Або взяти послуги житлово-комунального господарства. За розрахунками фахівців, в Україні населення країни щорічно переплачує за послуги ЖКГ 12 мільярдів гривень. І, на жаль, переплата йде не на облаштування цієї галузі, оскільки вона перебуває в жалюві стані, а в кишеню чиновникам.

І ще про одну дуже злободенну тему – ціни на житло. Мільйони громадян не можуть придбати собі квартиру, а будівельні компанії на кожному квадратному метрі намагаються отримати до 300-500%. Досвід показав, що вмовляти бізнесменів, волати до їх совісті – безперспективно. Державі необхідно вжити жорстких заходів з регулювання цінової політики.

11. Роль науки і вчених у відродженні виробничого потенціалу країни

Прогресивний розвиток людства не можливий без науки, наукового підходу у всіх сферах діяльності. Особливо яскраво це виявляється в розвитку техніки, технологій та виробничих процесах. Цей прогрес особливо яскраво видно в усіх цивілізованих державах. В Україні, на жаль, не прогрес, а деградація в науці та виробництві. Звідси фізично і морально застаріла, низькотехнологічна, низькорентабельна, понаденергоємна індустріально-аграрна структура національного виробництва не дозволяє забезпечити високі темпи розвитку всіх галузей у країні. За багатьма видами техніки і нових технологій Україна відстала від Заходу на 30-50 років. До такого стану призвела безконтрольність або, точніше, бездіяльність з боку держави за промисловими підприємствами, приватизованими за роки незалежності. Адже в договорі між державою і господарем, який приватизував підприємство, обов'язкова умова – це модернізація підприємства та впровадження нової техніки і технологій. Але після приватизації держава ніби забула й не контролювала, як бізнес модернізує виробництво. У нашій країні воно не модернізувалося, наявні основні фонди зношувалися до ручки, а потім здавалися на металобрухт і продавалися за кордон. Тому ми зараз і маємо зношеність основних фондів на 70-90%.

Отже, якщо ми говоримо про доленосну проблему номер один для країни, то це відродження виробництва, сільського господарства, транспорту, будівництва та ін., яке ми повинні здійснювати на базі найсучаснішої техніки і технології. У таких випадках тут без науки та серйозних наукових підходів не обійтись. Тобто, наука в перспективному розвитку нашої країни повинна відігравати головну роль.

До цього підказує досвід багатьох країн, які виходили з глибокої економічної кризи. Так, доктор економічних наук В. Соловйов у статті «Вектор гордості або розвитку?» («Дзеркало тижня») показує, як багато держав не змогли б підняти економіку без використання найбільш провідних методів у науці й техніці. Відомий державний діяч ФРН Маттіас Плацкі (прем'єр-міністр землі Бранденбург з 2002 по 2013 р.), розповів про труднощі, які довелося долати східним землям ФРН після руйнування в 1990 році Берлінської стіни. Уряду землі Бранденбург не вдалося протягом

14 років налагодити діяльність економіки в такій мірі, щоб вона забезпечила достатню зайнятість і прийнятний добробут населення на їх території. І тільки після того, як вони, за його словами, принципово змінили політику державної підтримки економіки, все налагодилося. А було все дуже просто. Вони стали підтримувати тільки ту промисловість, яка мала тісний зв'язок з наукою. У результаті земля Бранденбург стала найдинамічнішим регіоном ФРН. Тепер у них немає проблем з безробіттям, стали швидко розвиватися високотехнологічні галузі, орієнтовані на майбутнє. Тобто, вони побачили в науці основні важелі реформування економіки.

Або, як відомо, здійснюючи програму індустріалізації країни, влада Південної Кореї швидко зрозуміла, що виконання кардинальних завдань завершальної стадії індустріалізації наштовхувалося на проблему запозичення і впровадження новітньої техніки і технології. Взяти досвід країн, які виходили з економічної кризи (США, Китай, Англія, Франція, Польща, Сінгапур та ін.); усі вони здійснювали реформи, базуючись на найсучасніших методах науки.

Тому альтернативи науці немає в реформуванні економіки України. Підняття виробництва і випуск продукції в країні мають бути законодавчо визначеними урядом і базуватися на провідних наукових методах і технологіях. Готова продукція, що виготовляється на промислових підприємствах України, повинна випускатися з високим ступенем доданої вартості.

Це буде вигідно як для держави, народу, так і для бізнесу. Державі це дає можливість збільшити в кілька разів кількість підприємств-товаровиробників. Звідси ліквідація безробіття, поповнення бюджету та інших фондів, стабільний розвиток країни. Народ буде задоволений робочими місцями та високою заробітною платою, а бізнес буде задоволений отриманням високого прибутку.

У цьому зв'язку керівництво країни правильно зробило, що зазначило в «Стратегії розвитку «Україна-2020» програми розвитку науки, освіти, інновацій, інвестицій та ін.

12. Оптимізація податкової політики – найважливіший важіль відродження виробничого потенціалу країни

Вибір оптимальної політики податкової системи в країні становить основу розвитку всіх галузей господарювання, у тому числі й промисловості. За роки існування незалежності України було запропоновано декілька програм реформування податкової системи, але практика показала їх недосконалість. Зараз пропонується нова програма щодо податкової системи. Подивимося, як вона себе покаже на практиці. Дуже б хотілося, щоб останній варіант програми максимально сприяв розвитку галузей і особливо промисловості. Варто було б максимально врахувати у ній зарубіжний досвід податкових систем високорозвинених держав. Особливо в тій частині, де вдало обрана податкова система сприяє підняттю потенціалу розвитку всіх галузей і влаштовує як платників податків, так і державу. Зарубіжний досвід багатющий і є чого навчитися. Так, наприклад, у післявоєнній Німеччині, міністр економіки Л. Ерхард, вдало маневруючи податками, зумів залучити суттєві інвестиції у виробництво. Основу соціально-орієнтованої ринкової економіки, за Л. Ерхардом, становить приватна власність, вільні ціни, антимонопольне регулювання, низькі податки. При цьому

Л. Ерхард знайшов можливість для істотного зниження податків, стимулюючи інвестиції в оновлення і розвиток виробництва. У 1951 році ним також було санкціоновано пряме зменшення оподаткованої бази на інвестиційні витрати, що дозволило знизити рівень податків на корпорації до 50%. А в подальшому, протягом 1954-1957 рр., відбулося пряме зниження податків на заробітну плату і прибуткового податку. Пізніше, шляхом зростання соціальних витрат податки виростили, але економіка вже зросла і зміцніла. Для стимуляції експорту надавалися податкові пільги, під великі контракти здійснювалося фінансування. Президент Південної Кореї Пан Чон Хі стверджував, що будь-яка ефективна економічна реформа – це різке зниження оподаткування в країні під гарантії уряду реформаторів, що бюджет країни як підсумок стане значно більшим, ніж до реформ через приплив іноземних інвестицій, зростання виробництва і створення нових робочих місць. Тому ставки податків у Південній Кореї залишалися довгі роки на рекордно низькому рівні, що призводило до істотного зростання іноземних інвестицій 3-за кордону.

Або, наприклад, у багатьох літературних джерелах вказується кілька десятків найважливіших чинників економічного дива в Японії, серед них – низьке оподаткування, стимулювання розвитку бізнесу на всіх рівнях діяльності.

13. Ліквідація корупції – найважливіший чинник стабільного розвитку країни

Немає необхідності доводити, які економічні збитки та негативний політичний імідж для України приносить корупція. Це явище, яке негативно впливає на всі сфери життєдіяльності будь-якої держави. Вона властива кожній країні в тій чи іншій мірі. Але Україна за корупцією є лідером. Вона проникла в усі сфери життєдіяльності країни. Це ракова пухлина, яка розростається як в глибину процесів, що відбуваються в суспільстві, так і за вертикаллю управлінських структур.

В Україні, як і в будь-якій країні, є два основні чинники, що стимулюють корупцію.

Перший – необхідність виживання для більшості людей, тому що низькі зарплати, пенсії, допомоги та ін. Виплати не дають можливість забезпечити нормальну життєдіяльність. Цей вид хабарів наймасовіший, але за своїм обсягом досить малий. Він притаманний фахівцям середньої ланки (канцелярським працівникам, лікарям, педагогам, технікам, технологам тощо), які ніби компенсують хабарями ту мізерну зарплату, яку виплачує держава.

Другий вид хабарів – це жага наживи, жадоба до збагачення за рахунок держави і народу. Він не такий масовий, але обсяги хабарів неймовірно великі. Вони притаманні переважно чиновникам, які обіймають посади у великих ешелонах влади.

Боротьба з корупцією в Україні повинна вестися, в основному, за трьома напрямками: підвищення заробітної плати, пенсій, допомог та ін., поліпшення ефективності роботи правоохоронних органів і посилення ідеологічної роботи.

Зарубіжний досвід підтверджує, що саме ці три напрямки боротьби з корупцією є найефективнішими. Південнокорейський президент Пан Чон Хі у своїй політиці взяв такий курс: «Держава повинна допомагати тим, хто працює та виробляє національний продукт». При цьому при зростанні економіки істотно підвищується заробітна плата на підприємствах і одно-

часно уряд Південної Кореї встановив гранично низькі соціальні видатки.

Або, наприклад, уряд Адеауера-Ерхарда в Західній Німеччині завжди діяв в інтересах переважної більшості населення, йому не властива поширена політична хвороба відстоювання інтересів вузького кола наближених осіб або монополій. І цей підхід найбільш прагматичний: стимулювання зростання доходів стимулює попит, а попит породжує активне зростання економіки.

«Чим вищий життєвий рівень населення, – вважав Л. Ерхард, – тим кращі умови для розвитку економіки». Уряд Західної Німеччини взяв курс на відновлення відносин між працею та її оплатою і постійне підвищення купівельної спроможності населення. Крім того, держава сформувала таку політику, що виробництво і життєвий рівень населення перебувають у прямій залежності від таких чинників: виробництво не може розвиватися, не маючи широкої бази для збуту, збільшення купівельної спроможності населення, у свою чергу, постійно стимулює виробництво, підвищення продуктивності праці.

Лідер Сінгапуру Лі Куан Ю так характеризував у своїй країні цю проблему: «Корупція є однією з рис азіатського способу життя. Люди відкрито брали винагороди, це було частиною їхнього життя». Боротьба з корупцією почалася «шляхом спрощення процедур прийняття рішень та видалення якоїсь двозначності в законах у результаті видання чітких і простих правил, аж до відміни дозволів на ліцензування». Окрім підвищення зарплат, соціальних виплат трудящим і обмеження влади великих монополій, президенту Сінгапуру вдалося створити досить сильну ідеологічну політику проти корупції. Була створена така пропагандистська компанія, що в країні стало соромно красти, брати хабарі. Ці явища суспільство почало масово відкидати й підтримувати антикорупційну політику президента.

14. Україна не повинна втратити свій останній шанс

Слід зауважити, що для України це останній шанс врятувати країну від політичного та соціально-економічного краху, який, по суті, вже настав. Саме запропоновані економічні реформи на 90% вирішують завдання перспективного розвитку країни. Іншого шансу немає і не буде. Це потрібно чітко усвідомити нашому уряду, народу і бізнесу та злагоджено з порозумінням працювати при реалізації економічної реформи.

За всі роки незалежності Україна демонструвала себе як країна втрачених шансів і можливостей. Будь-яка країна за таких шансів могла б бути й нині є (наприклад, Японія) економічно потужною в десятки разів більше, ніж Україна.

Гірко й важко усвідомлювати, що Україна, маючи до 1991 року одну з найуспішніших економік серед країн СНД і багатьох інших країн світу, розгубила все за роки незалежності. Події, які сьогодні відбуваються в Україні, хвилюють також і багато дружніх до нас

країн. Дружелюбність – це ще один шанс для порятунку країни. Але для цього керівництво країни має визначити правильний вектор порятунку країни, а він чітко проявляється через економічні реформи.

На сьогодні життя в черговий раз надає унікальний шанс для відродження України. Втратити його не можна. Тому що унікальна місія України не в минулому, а в майбутньому. Виходячи з цього, слід сформулювати новий світоглядний підхід, у результаті якого має бути отримана українська життєстверджувальна доктрина розвитку, чого країна в роки незалежності була позбавлена. Необхідно розкрити істинний задум сил, що позбавив Україну її власної доктрини. Слід також використовувати величезний потенціал українського народу і, спираючись на нього, знайти місце серед розвинених країн.

В ім'я національних інтересів України повинна бути домовленість між владою, народом та бізнесом.

Виживати та процвітати в країні мають усі громадяни разом і солідарно. Мета виживання – це робота влади задля блага народу і процвітання держави. Бізнес повинен підтримувати й розділяти цю мету.

Запропоновані та в перспективі реалізовані економічні реформи, зазначені вище, на 99% повинні задовольняти державу, народ і бізнес. Що отримає держава від цих реформ?

По-перше, буде максимальне зниження безробіття.

По-друге, підвищиться наповнюваність бюджету, пенсійного фонду та ін. грошових надходжень до державної скарбниці.

І, по-третє, знизиться соціально-політична напруженість у країні. Це дуже важливо на сьогодні, оскільки тисячі молодих людей у камуфляжній формі, що стояли на Майдані, воювали в АТО, будуть визначені з роботою і матимуть власну справу.

Чи буде задоволений народ такою реформою?

Найбільша серйозна проблема для будь-якої людини в наш час – це мати роботу, гідну заробітну плату та низькі ціни на товари та послуги. Пропонована концептуальна економічна реформа й передбачає розв'язання всіх цих проблем для народу.

Бізнес також влаштує ця реформа. Але йому необхідно буде перебудуватися. Зараз бізнесові структури отримують прибуток за рахунок завищення цін на товари та послуги, а не за рахунок їх оборотності.

В Україні запропоновану економічну програму реформ можна реалізувати протягом 2-3-років при відповідній політичній волі та вмінні Президента й Уряду; а народ (ми в цьому впевнені) підтримає такі надзвичайні заходи. Цим самим ми знизимо політичну напруженість у країні, і народ стане довіряти і Президенту, і Уряду.

Українському народу слід підтримати правильні й розумні висловлювання Юлії Мостової у статті «Корсет для мрії» («Дзеркало тижня»): «МИ повинні змусити владу працювати, а не імітувати: боротися за країну, а не власні рейтинги та прибутки. Мовчати «тому що війна» – зрада. Ми не можемо дозволити, щоб на місці нашої країни з'явився надпис: «Загинула через недбалість і жадібність».